

POLICY BRIEF

SEAD PLATFORMWERK

PLATFORMWERK IN BELGIË

SEAD

belspo

Introductie

Dit is de eerste beleidsnota geformuleerd op basis van het door Belpo gefinancierde SEAD onderzoekproject naar de mogelijkheden voor duurzame tewerkstelling in het tijdperk van digitalisering. Dit document bevat de eerste bevindingen en voorlopige conclusies inzake het fenomeen van de platformeconomie in België.

1. Platformwerk in België

1.1 Overzicht van soorten platformen en activiteiten

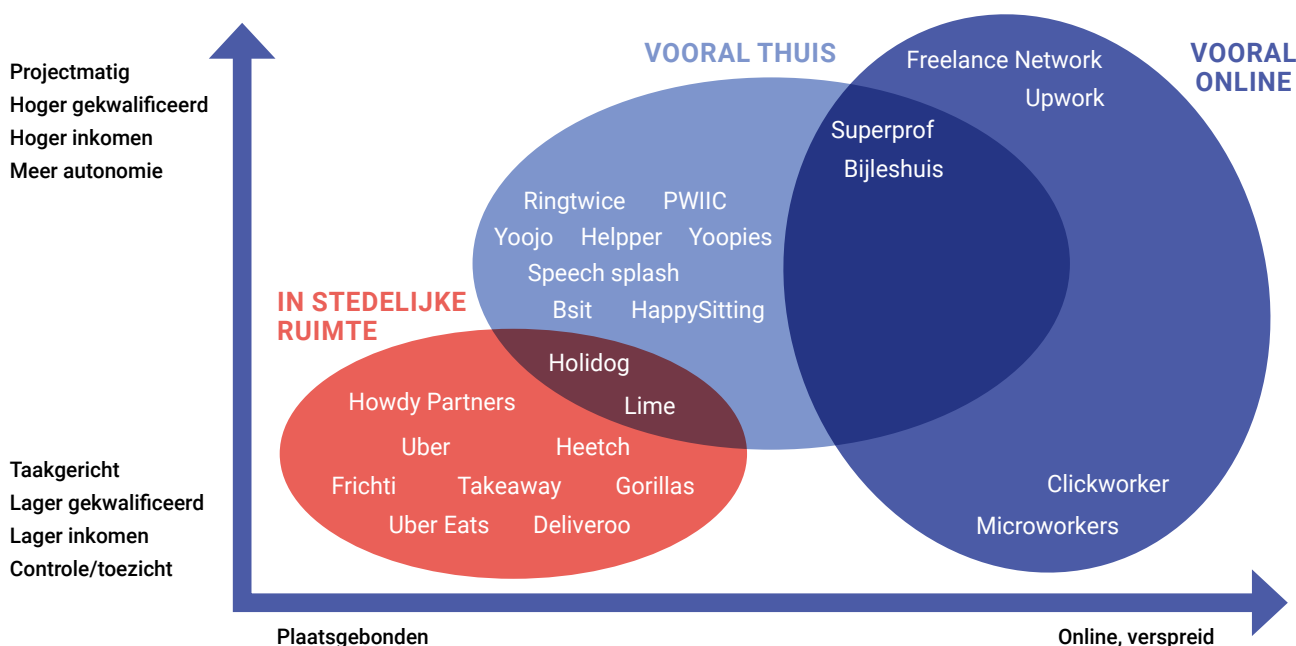
De platformeconomie is bijzonder moeilijk te karakteriseren, voornamelijk door de grote variatie aan organisaties en activiteiten die er deel van uitmaken. Een duidelijk afgebakende definitie voorzien van wat een digitaal platform precies is blijkt dan ook een uitdaging. Verschillende organisaties bevinden zich in de grijze zone tussen de platformeconomie en meer traditionele sectoren. Over het algemeen kunnen we stellen dat volgende kenmerken een digitaal platform onderscheiden van andere ondernemingen: (1) een sterke afhankelijkheid van een digitale infrastructuur en digitale productiemiddelen, (2) het gebruik van algoritmes om als bemiddelaar economische transacties tussen

verschillende actoren tot stand te brengen en te coördineren, (3) het onttrekken van waarde aan deze economische transacties en (4) het uitoefenen van een zekere mate van controle over de organisatie en de uitvoering van het productieproces¹.

Binnen deze heel brede en algemene definitie van digitale platformen zijn er uiteraard diverse schakeringen. Een onderscheid tussen soorten platformen kan gemaakt worden op basis van het type activiteit, het profiel van de betrokken actoren of het verdien- en organisatie-model. Zo kunnen de activiteiten lokaal gebonden of geografisch verspreid zijn, online of offline plaatsvinden, persoonsgebonden (zoals in het geval van freelancers) of publiek (zoals bij crowd work) zijn en kan de inhoud van arbeidstaken variëren naargelang het benodigde competentieniveau. Bovendien hebben niet alle platformen in dezelfde mate beslissingsbevoegdheid en controle over de organisatie en inhoud van het werk, interactie tussen gebruikers en prijszetting².

Op basis van een uitgebreid literatuuronderzoek en een verkennende empirische studie van de sector in ons land kwamen we zo tot een schematische voorstelling van deze factoren voor de Belgische platformeconomie (zie Figuur 1³). Deze analyse maakt duidelijk hoe belangrijk het is om de volledige complexiteit van het fenomeen in rekening te brengen en zo een eenzijdige focus van het wetenschappelijk en publiek debat op transportgerichte platformen zoals Uber en Deliveroo te vermijden.

Figuur 1. Schematische voorstelling van de Belgische platformeconomie naar ruimtelijke afbakening van platformen en inkomen/kwalificatieniveau/autonomie van platformwerkers

¹ Casilli, A. A. (2019). *En attendant les robots—Enquête sur le travail du clic*. Le Seuil.
² Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. John Wiley & Sons.

³ Schmidt, F. A. (2017). *Digital Labour Markets in the Platform Economy*. Friedrich-Ebert-Stiftung.
 Kilhoffer, Z., De Groen, W. P., Lenaerts, K., Smits, I., Hauben, H., Waeyaert, W., Giacumacatos, E., Lhernould, J.-P., & Robin-Olivier, S. (2020). *Study to gather evidence on the working conditions of platform workers VT/2018/032 Final Report 13 December 2019 (VT/2018/032)*. European Commission Directorate-General for Employment Social Affairs and Inclusion.

³ Het is duidelijk dat de gehanteerde criteria van diversificatie enkel een voorlopig inzicht geven in de Belgische platformeconomie. Het verdere onderzoek en de diepgaande analyse van empirische data zal toelaten om dit overzicht te verfijnen en waar nodig te herzien.

SEAD PLATFORMWERK

1.2 Het statuut van platformwerkers

Het bedrijfsmodel dat wordt gehanteerd binnen de platformeconomie wordt vaak voorgesteld als 'disruptief'. Toch betreft het dikwijls een voortzetting van processen die de economie reeds langer beïnvloeden: o.a. de fragmentatie van organisatiestructuren of de externalisering van arbeid en productiemiddelen. Wel is het zo dat digitale platformen ervoor zorgen dat de grens tussen bedrijf en markt in toenemende mate vervaagt. Platformen zien zichzelf ook meer als bemiddelaar dan als werkgever, waarbij het geautomatiseerd beheer de relatie van ondergeschiktheid verder vertroebelt.

De onduidelijkheid over het al dan niet bestaan van een ondergeschiktheidsrelatie houdt eveneens een belangrijke uitdaging in voor regulering en werknemersvertegenwoordiging. Het gehanteerde organisatie-model ondermijnt het gevestigde kader voor collectieve onderhandelingen en solidariteit. Doordat platformen zich positioneren als "neutrale" bemiddelaars en door de verwarring tussen zelfstandig ondernemerschap en de facto afhankelijkheid is de kwalificatie van het statuut een centrale uitdaging in de context van de platformeconomie. De 'neutraliteit' die platformen zichzelf aanmeten kritisch analyseren is van belang bij het onderzoeken van arbeidsverhoudingen en de daarmee verbonden arbeidsrechten.

Voor de collectieve belangenbehartiging van platformwerkers is mogelijk een belangrijke rol weggelegd voor werknemerscollectieven, al blijft ook voor hen de mobilisatie van platformwerkers moeilijk. De ruimtelijke spreiding, de individualisering van het werk en de competitie tussen platformwerkers maken collectieve actie minder waarschijnlijk. Voor individuele platformwerkers maakt de fragmentering en de tijdelijke aard van het werk dat hun looneisen minder overtuigend zijn en moeilijker worden ingewilligd. Vakbondsactiviteit wordt verder bemoeilijkt door de juridisering van conflicten, zoals dat ook het geval is in andere sectoren.

1.3 De kwaliteit van platformwerk

Het feit dat de belangrijkste kenmerken van platformwerk zo sterk variëren binnen de sector zorgt ook voor heel verschillende resultaten op het vlak van arbeidsomstandigheden en de duurzaamheid van jobs. Zo kunnen werkintensiteit, de mate van autonomie en controle van werknemers en werktijden sterk verschillen al naargelang het soort van platformwerk⁴. Voor taakgericht werk zoals microtasking leidt een extreme fragmentatie en standaardisatie van het werk potentieel tot een vervreemdende en precare situatie waarbij de uitvoerder niet langer begrijpt hoe de eigen taak zich verhoudt tot het uiteindelijke product⁴. Algoritmisch management (o.a. bij

bezorgdiensten) leidt mogelijk tot verregaande controle, waardoor de onafhankelijkheid van de jure zelfstandigen eerder fictief lijkt. De driehoeksrelatie tussen platformwerker, platform en klant kan ook aanleiding geven tot situaties waarbij evaluatie van het werk door klanten een excessieve impact heeft op de arbeidssituatie van de platformwerkers.

Hoewel platformwerk door het laagdrempelig karakter en de flexibiliteit op het vlak van tijd en plaats mogelijk toegang tot de arbeidsmarkt biedt voor individuen die hiervan normaal uitgesloten zijn, is daaraan ook een risico verbonden⁵. Het zet namelijk de deur open voor de mogelijke uitbuiting van kwetsbare individuen die volledig afhankelijk zijn van platformwerk om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

2. Het socio-demografisch en professioneel profiel van Belgische platformwerkers

Ondanks de grote aandacht voor de platformeconomie is er tot op heden weinig geweten over het profiel van de Belgische platformwerkers. Op basis van data afkomstig van openbare profielen op enkele gekende Belgische platformen en back-end data (dit zijn data afkomstig van het stuk van de website dat je niet openbaar kan zien, zoals het aantal voltooid jobs etc.) verkregen via de platformen zelf, kunnen we het socio-demografisch en professioneel profiel van Belgische platformwerkers schetsen.

Tabel 1 toont een overzicht van een aantal belangrijke sociodemografische en professionele kenmerken van de gebruikers van 8 platformen die actief zijn in België, alsook een overzicht van dezelfde gegevens verzameld door middel van een enquête bij Brusselse voedselkoeriers (N=123). Het is opmerkelijk hoezeer de kenmerken van platformwerkers verschillen tussen

⁴ Huws, U. (2014). *Labor in the global digital economy: The cyberariat comes of age*. NYU Press.

⁵ De Groen, W. P., Kilhoffer, Z., Lenaerts, K., & Mandl, I. (2018). *Employment and working conditions of selected types of platform work*. Eurofound.

de platformen. Er blijkt met andere woorden niet zoiets te bestaan als 'de platformwerker' in België. De kenmerken in de tabel tonen verder duidelijk aan dat de heterogeniteit binnen de groep van platformwerkers sterk samenhangt met het type diensten/activiteiten die verricht worden via de platformen. Deze cijfers lijken bovendien aan te tonen dat de meeste gebruikers het

platform slechts sporadisch gebruiken. Onze data laten echter niet toe om rekening te houden met 1) gebruikers die actief zijn op meerdere platformen en 2) gebruikers die via het platform aan elkaar werden gekoppeld, waarna de taken op een informele manier (buiten het platform om) werden voltooid.

Tabel 1. Socio-demografische en professionele kenmerken van gebruikers van 8 Belgische platformen en een steekproef van Brusselse maaltijdkoeriers.

	Vorming/ bijlessen	Professionele (freelance) diensten	Baby- sitting	Platform voor interim jobs (platform 1)	Platform voor interim jobs (platform 2)	Klusjesdienst	Taxidienst	Maaltijd- bedeling	Steekproef Brusselse maaltijdkoeriers
Geregistreerd	8.767	38.526	1.266	Geen informatie	277.430	38.534	Geen informatie	Geen informatie	Niet van toepassing
Actief (%)	1.633 (19%) Voltooid minstens 1 job	17.446 (45%) Minstens 1 jaar lid, >12 ingeloggd	579 (45%) Getrained door het platform	9.262 (in 2020) Aangenomen door het platform	45.393 (20%) Voltooid minstens 1 job	12.064 (31%) Voltooid minstens 1 job	Sample: 219 geïnterviewden uit Brussel	± 12.000 Voltooid minstens 1 job	
Socio-demografische kenmerken van de (actieve) gebruikers									
Geslacht	Man: 46% Vrouw: 54%	Man: 55% Vrouw: 45%	Man: 6% Vrouw: 94%	Man: 60% Vrouw: 40%	Man: 40% Vrouw: 60%	Man: 68% Vrouw: 32%	Man: 98% Vrouw: 2%	Man: 94% Vrouw: 4%	Man: 74% Vrouw: 7%
Gemiddelde leeftijd	33 jaar oud	Geen informatie	25 jaar oud	30 jaar oud	29 jaar oud	38 jaar oud	30-39 jaar: 38%	21-30 jaar: 36% 31-40 jaar: 25%	27 jaar oud
Kwalificatie-niveau	Master of hoger: 65%	Geen informatie	Nog student: 79%	Nog student: 44%	Master: 6%	Geen informatie	Hoger Onderwijs: 43%	Geen informatie	Kortgeschoold: 2% Hoger secundair: 27% Hoger onderwijs: 36%
Professionele kenmerken van de (actieve) gebruikers									
Top 3 beroepen	Onderwijs-deskundigen	Intellectuele en artistieke beroepen; Technici; Administratief personeel	Dienstverlenend personeel (babysitting)	Elementaire beroepen; Dienstverleners en verkopers; Administratief personeel	Dienstverleners en verkopers	Elementaire beroepen (e.g., doe-het-zelf, huishoudhulp en verzorging, tuinhulp)	Chauffeurs van auto's en taxi's	Voedselkoeriers	Voedselkoeriers
Tewerkstellingsstatuut	Deeleconomie: 85% Zelfstandig: 14%	Allen zelfstandig	Geen informatie	Voornameeljk arbeiders	Studenten: 68% Flexi-job: 22% Werknemer: 9%	Zelfstandig: 15% Andere: 85%	Geen informatie	Deeleconomie: 97% Zelfstandig: 3%	Nog andere job: 17% Nog student: 34% Werkzoekend: 16% Enkel koerier: 10%
Gemiddelde vergoedingen	Per uur: €19,5 (verdiend)	Per uur: €15,7 (geadvverteerd)	Per uur: €7 (verdiend)	Per uur: €12,42 (verdiend)	Per uur: €11,71 (verdiend)	Per job €46 (verdiend)	Enige bron van inkomsten: 64%	>2.500€ (in 2020): 82%	Mediaan bruto maandelijks inkomen: €603
Werkhoeveelheid	Gemiddeld aantal uren gewerkt sinds inschrijving: 62 uren	Beschikbaar voor 5 dagen werk: 35%	Aantal uren/ job: 4 uur en 10 minuten	Geen informatie	Gemiddeld aantal uren gewerkt sinds inschrijving: 116 uren	Gemiddeld aantal gewerkte jobs sinds inschrijving: 24	Geen informatie	Aantal uren/ week: <10 uur: 35% 10-20 uur: 31% 20-30 uur: 18% >30 uur: 17%	Mediaan aantal werkuren per week: 28u

3. Precariteit en het welzijn van Brusselse maaltijdkoeriers

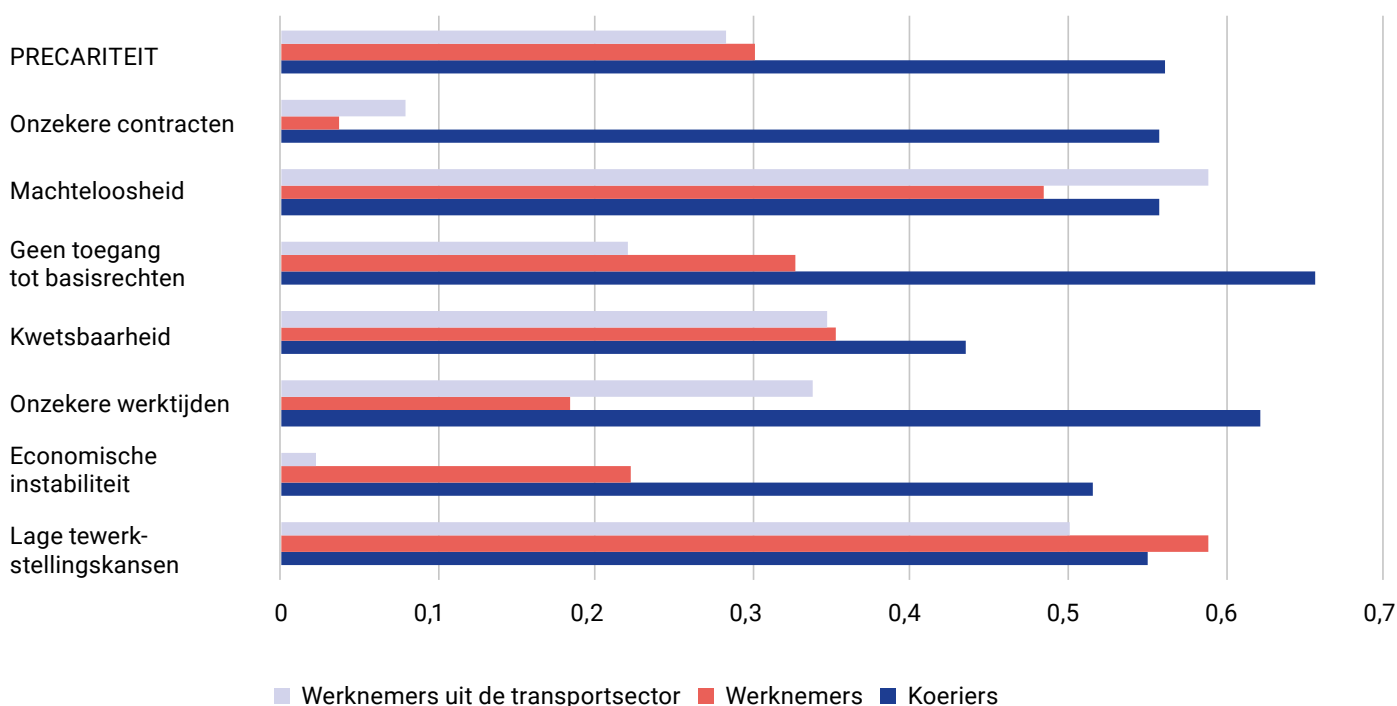
Door middel van kwalitatief veldwerk en een enquête (N=123) over arbeidskwaliteit hebben we bepaalde inzichten verworven inzake de aanwezigheid van preciaire elementen in de job als maaltijdbezorger via digitale platformen in Brussel.

Op basis van een wetenschappelijk onderbouwde meetmethode om precariteit in kaart te brengen, kunnen we vaststellen dat de koeriers uit ons onderzoek gemiddeld hoger scoren op deze schaal in vergelijking met andere werknemersgroepen (zie figuur 2). Dit wil zeggen dat hun werksituatie – meer dan het geval is bij andere groepen van werkenden – wordt gekenmerkt door onzekerheid op tal van domeinen. Ook in vergelijking met werknemers uit de transportsector die inhoudelijk gelijkaardig werk doen, scoren de koeriers die via een digitaal platform werken hoger op de schaal voor precariteit.

Hun hoge score op de precariteitsschaal is voornamelijk te wijten aan de onzekere contracten, de lange en asociale werkuren, de gemiddeld lage en onstabiele lonen en het gebrek aan basisrechten (bv. verzekering bij ongeval of voor schade aan derden) waarmee de Brusselse maaltijdkoeriers geconfronteerd worden (zie figuur 2). De impact van deze onzekerheid op meerdere vlakken kan echter verschillen binnen de groep van koeriers. Zo verschilt de situatie van een student die maaltijden bezorgt om een centje bij te verdienen duidelijk van iemand voor wie deze job vrijwel de enige manier is om aan een inkomen te geraken. Toch gaan hoge scores op de schaal voor precariteit in onze steekproef samen met slechte scores voor welzijn.

Veldwerken en informele gesprekken met Brusselse maaltijdkoeriers leverden verder ook een aantal belangrijke inzichten op over de manier waarop ze hun werk uitvoeren. Zo bleek het (ver)huren van accounts op de platformen – meestal via online koeriersgroepen op sociale media – meestal via online koeriersgroepen op sociale media – een courante praktijk in Brussel, met name bij koeriers zonder papieren en bij minderjarigen.

Figuur 2. Precariteitscore van Brusselse maaltijdkoeriers (N=99), vergeleken met deze van werknemers uit de transportsector (N=50) en werknemers in het algemeen (N=2332)⁶

⁶ Deze vergelijking dient met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden, in de eerste plaats omwille van het niet-representatief karakter van de steekproef van Brusselse voedselkoeriers en in de tweede plaats omdat de data voor werknemers dateren uit 2019 en deze voor koeriers uit 2021.

Conclusie

De vraag die zich stelt is in welke mate platformwerk momenteel als duurzaam kan worden beschouwd en hoe het in de toekomst mogelijk op een meer duurzame manier georganiseerd kan worden. De bestaande discussie rond het contractueel statuut is interessant omdat een meer stabiel contract toegang kan bieden tot een aantal basisrechten die nu voor sommige platformwerkers ontbreken. Echter, het gehele pakket aan arbeidsvoorwaarden (loon, sociale bescherming, werkuren,...) en arbeidsomstandigheden (autonomie, controle,...) is nog veel belangrijker voor de duurzaamheid van een job en voor het welzijn van de werkers in kwestie.

Het is verder ook cruciaal om de grote heterogeniteit binnen de groep van platformwerkers daarbij in rekening te brengen. De aanwezigheid van preciaire elementen in dit type van werk heeft namelijk niet voor alle platformwerkers dezelfde impact. Veel hangt af van de plaats die het platformwerk inneemt in iemands leven en carrière en van de mate waarin er sprake is van afhankelijkheid van het platformwerk om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Mogelijks is er sprake van een segment van

erg preciaire arbeidssituaties, maar er is eveneens een grote groep van mensen waarvoor platformwerk louter een flexibele en bovenal tijdelijke bijverdienste is. De precariteit speelt vooral daar een rol waar er sprake is van een heel grote afhankelijkheid van het platform, zoals voor personen die (om welke reden dan ook) geen andere job kunnen vinden.

De voordelen verbonden aan het flexibele en toegankelijke karakter van platformwerk kunnen niet worden ontkend, maar het is belangrijk om ook de schaduwkant van dit organisatiemodel onder de loep te nemen. De moeilijke werkuren, de onvoorspelbaarheid van de hoeveelheid werk en de verloning en het gebrek aan bescherming zijn elementen die de duurzaamheid van platformwerk mogelijk bedreigen. In die context is een beweging in de richting van meer regulering en bescherming zeker wenselijk, bijvoorbeeld door platformen mee verantwoordelijkheid te laten opnemen als het gaat over de veiligheid van de werkers die via hen worden aangesteld, door platformwerkers meer (structurele) inspraak te geven of door welzijnsbedreigende elementen van het werk te ondervangen door een basis aan sociale bescherming.

